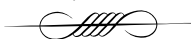

MIKLÓS PÉTER

Ivánkovits János püspök politikai életrajzához*

Ivánkovits János a dualizmus kori Szeged katolikus egyházi életének egyik meghatározó alakja volt. A magyarsághoz gyorsan asszimilálódó dalmata (bunjevác) eredetű iparos családban született 1846. december 24-én. Kiterjedt rokonsága nagy szereppel bírt a város gazdasági, társadalmi és kulturális életében. Iskoláit a modern szellemű és markáns nemzeti érzelmű szegedi piaristáknál végezte. A temesvári teológiai tanulmányok és a néhány éves káplánkodás után ismét Szegedre került. Először a belvárosi plébánián szolgált segédlelkészként, hitoktatóként és iskolaigazgatóként (átszervezte a hittan szegedi iskolai oktatását és vezette az iparostanulók iskoláját), majd Rókuson mint plébános és kerületi esperes.¹

Szeged (Alsóváros és Rókus) országgyűlési képviselője volt 1887-től 1892-ig, oktatásiügyi és iparfejlesztési koncepcióját 1889 májusában ismertette a parlamentben. Támogatta a szegedi ipar ügyét, szorgalmazta a helyi kereskedelmi és iparkamara szervezését, vezette az iparos ifjak művelődési egyesüle-

tét. Megfontoltan irányította a szeged-rókusi egyházközséget (föjlújtatta a templomot, új oltárképet készíttetett) és a szegedi esperességet. Hitbuzgalmi, nevelésügyi és iparügyi írásai jelentek meg. Foglalkozott az egyetemes katolikus egyház, a liturgia és a szeged-alsóvárosi templom történetével. Az egyházpolitikai csatározások éveiben (1890-1895) Budapesten, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban volt osztálytanácsos és a katolikus ügyosztályt vezette.

Ferenc József 1895-ben Dulcignó címzetes választott püspökévé (electus episcopus Dulcignoensis) nevezte ki.² Hamarosan

tényleges főpásztori kinevezést is nyert. 1896. november 25-én „Ivánkovits Jánost, a kultuszminisztérium osztálytanácsosát a rozsnyói püspöki székebe ültette a király”.³ Rómában már november 3-án eldöntötték, hogy a november 30-i konzisztóriumon – természetesen a magyar uralkodó, mint főkegyúr jelölése alapján – betöltik az üres magyar főpapi székeket: a pécsi, a rozsnyói és a lugosi püspöki méltóságokat.⁴ A rozsnyói egy-

* A tanulmány megírása idején az MTA-Sasakawa Alapítvány és a Faludi Ferenc Akadémia ösztöndíjában részesültem.

házmegyével kapcsolatban Ivánkovits Jánosé mellett, Fraknói Vilmos, Steiner Fülöp, valamint Széchenyi Imre jáki apát és Fehér Ipoly főapát neve merült föl.⁵

Ivánkovits a hivatali esküt a király kezébe december 7-én Bécsben, Wlassics Gyula kultuszminister jelenlétében tette le Demetriu Radu⁶ lugosi görög katolikus püspökkel együtt.⁷ Kalocsán 1897 áprilisában szentelte püspökké Császká György kalocsai érsek, Dessewffy Sándor csanádi püspök és Németh József fölszentelt címzetes püspök.⁸ 1897 júniusában vonult be Rozsnyóra, s vette át egyházmegyéje irányítását. 1904-ben – egyházmegyéje „zilált anyagi viszonyai miatt” – lemondott a rozsnyói püspökségről. A Budapest melletti Alagra költözött, ahol az Országos Vallásalap évjáradékából élt. Ivánkovits püspök 1910. március 31-én hunyt el Alagon. 1910. április 2-án helyezték örök nyugalomra a budapesti Kerepesi úti temetőben, az állam adományozta díszsír helyen.⁹

Szinnyei József művében találjuk önálló köteteként felsorolását. Valamennyi Szegeden jelent meg.¹⁰ A róm[ai]. kath[olikus]. egyház szertartásainak és ünnepeinek rövid értelmezése (1881); Emlékbeszéd Csernák János polg[ári]. isk[olai]. tanár felett (1882); A szeged-alsóvárosi Mátyás-templom története (1883); Imakönyv a középiskolai ifjúság számára (1884); A kath. egyház történelme (1884); A szeged-alsóvárosi, Havi Boldog. Asszonyról nevezett fejedelmi templom története. (1884); Ünnepi beszéd a királyhalmi szobor leleplezése alkalmával (1884); Egyháztörténelem. Három kötet (1885); Kath[olikus]. erkölcstan (1888); Felolvasás a szegedi iparosifjúság képző- és segélyegylet negyedszázados ünnepélyén (1890); Egyházi beszédei (1891).

Ivánkovits János az 1887. évi parlamenti választásokon a Szabadelvű Párt színeiben indult. Politikai programját június 5-én vasárnap délután 4 órakor ismertette a szegedi városháza előtt, a Széchenyi téren. „A holnapi

programbeszéd a II. kerületi fiatal jelöltünk első nagy próbája lesz. Előre is mondhatjuk, ez a próba kitűnően fog sikerülni. És ez a siker egy nagy lépéssel közelebb viszi őt és pártunkat a teljes győzelem felé.”¹¹ A szegedi szabadelvűek jelszava: „Vallásunk: a hazafiság, becsületesség és Szeged város szeretete. Hitünk: a győzelem. Jelszavunk: Éljen Tisza Lajos gróf! Éljen Ivánkovits János!”¹²

Beszédében Szeged fejlesztéséről vallott nézeteit fejtette ki: az ország harmadik egyetemét Szegeden kell fölláttatni, s fontos a hazai ipar, a kisiparosok támogatása. Az árvíz-kölcson kamatának 6%-ról 4%-ra való csökkentését szorgalmazta. „Különös gond fordítandó iparunk emelésére, amit ha kell még áldozatokkal is hajlandó leszek pártolni és segíteni, hogy fejlődő iparunk segélyére legyen a gazdasátnak és a földművelésnek, hogy azt, amit nevelt a hontelek, itthon értékesítse, s a nemzeti vagyonosodásnak lehessen eszköze.”¹³ Kampánya során június 10-én és 14-én Alsótanyán járt. Pálffy Ferenc polgármester, Szluha Ágoston főkapitány és Zsótér Andor pártelnök kísérte.¹⁴ Június 13-án Fölsótanyára látogatott. Szegedről a Fekete Sas szálló előtt indultak, s 25-30 kocsin mintegy 100 tanyai választópolgár jött elé a városba.¹⁵ Június 16-án a Fölsóvárosi Társalkodási Egylet rendezett vacsorát a tiszteletére.

Az 1887. június 17-én tartott képviselőválasztáson a szegedi II. kerület¹⁶ – Alsóváros és Rókus – képviselőjévé választották.¹⁷ 1148 szavazatot kapott, ellenfelére, Herman Ottóra 770 polgár voksolt.¹⁸ Az emigrációban élő Kossuth Lajos méltatlankodott az utolsó magyar polihisztor bukásán és botránynak nevezte, hogy „legzseniálisabb és legmagyarabb tudósunk kimaradt az országgyűlésből.”¹⁹ Népes csoport látogatta meg az új képviselőt, választói nevében Juhász György köszöntötte. Ivánkovits így szólt a megjelentekhez: „Midőn először volt arról szó, hogy a szabadelvű párt zászlaját az

én csekély személyemmel fogják összefűzni, s midőn az állott előttem, hogy Önök, tisztelt polgártársaim az én nevemmel fognak politikai küzdelemre állni, aggodalom fogott el, ha az előttem álló jövő jutott eszembe. Ebben a pillanatban azonban nem érzek aggodalmat. Csak azt érzem, hogy 80 000 magyar embernek egyik képviselője vagyok.”²⁰

Tóth Ede a dualizmus kori szegedi népképviselőtörténetét földolgozó tanulmányában olvashatjuk, az országgyűlésben az 1889. évi költségvetés vitáján – mint választási programjában ígérte – a magyarországi ipar fejlesztésének, támogatásának kérdéseit vizsgálta. Fölhívta a figyelmet az ipari termelés válságára, a külföldi befektetők csökkenő befektetési kedvére és az iparkamarák nehéz helyzetére (nagy terület, sok tag, elégtelen állami támogatás). Hiányolta a közérdekű beruházásokat, útépitéseket. Károsnak tartotta a drága szállítási költségeket, Budapest túlzott központi szerepét és az állam által kedvezményekben részesített (szegedi) fegyencipar nagy piaci jelenlétét. Kifejtette, hogy a segéd munkásoknak nincs, a szakmunkásoknak pedig csak töredékének van jogi képviselője.²¹ Az iparoktatás kapcsán bírálta a tantervet, s a három éves képzés helyett két éves képzést javasolt. Az első évben általános műveltséget, a másodikban szaktárgyi és gyakorlati ismereteket kellene oktatni a tanoncoknak. A statisztikai adatok szerint ugyanis az ipari tanulók 30%-a analfabéta volt, a felső tanfolyamot pedig csak 8%-uk végezte el.²²

Mint képviselőt az országgyűlés közoktatásügyi bizottságának tagjává választották.²³ Parlamenti tevékenysége – Baross Gábor miniszter és Kállay Albert főispán támogatásával – előmozdította a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara megszervezését.²⁴ 1890-ben öt új kamarai körzetet szerveztek Szeged, Győr, Besztercebánya, Nagyvárad és Marosvásárhely központokkal. Tóth Ede – Szávay Gyula könyvére²⁵ hivatkozva – írta,

hogy Ivánkovits az Ipar és Kereskedelmi Minisztérium költségvetésének vitáján a szegedi iparosok számára közvetlen ipartámogatását, önálló szegedi kamarai körzet létrehozását és az iparoktatás fejlesztését követelte. Szerepéről azonban sem Tonelli Sándor monográfiájában,²⁶ sem Bányai Jenő újabban megjelent cikkében nem találunk adatot.²⁷

1889-ben a véderővita kapcsán megygyöngült Tisza-kormány ellen mozgalom bontakozott ki Szegeden. 1889. január 28-án az ellenzékiek (függetlenségiek) betörték a szabadelvű Szegedi Híradó szerkesztőségének, valamint a kormánypárti Ivánkovits János képviselő ablakait. A rendőrség többeket őrizetbe vett.²⁸ Az 1892. január 28-i választáson Ivánkovits János 703 szavazattal alulmaradt a függetlenségi Babó Emil ügyvéd 1798 szavazatával szemben.²⁹

Politikai tevékenységét azonban folytathatta, Ferenc József császár és király 1892. december 9-én a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium katolikus ügyekért felelős osztálytanácsosává nevezte ki.³⁰ A kinevezésről a király személye körüli miniszter, egykori képviselőtársa, gróf Tisza Lajos meleg hangú sürgönyben értesítette.³¹ Esküjét december 14-én tette le Budapesten, s hivatalát 1893. január 1-jén foglalta el.³² Osztálytanácsosi hivatala elfoglalása előtt, még 1892 decemberében Vajay István, „a szélsőbal papja” támadást intézett ellene a parlamentben. (Azt állította, hogy erkölcsi magaviselete nem katolikus emberhez méltó.) „Ivánkovits úr pedig vigasztalja magát, hogy nem ő az egyedüli, aki gyanúsítanak és kisebbitenek akkor, amidőn egyházi előléptetésekről vagy kitüntetésekről van szó.”³³

Kinevezése alkalmából december 15-én a város társadalmi életének jelentős személyiségei köszöntötték lakását: Pálffy Ferenc polgármester, Rózsa Ferenc belvárosi apátplébános, Pap János piarista szerzetes, Kovács Albert gyógyszerész, iskolaszéki elnök, Ferenczy János tanító, az iparosok képviselője.

letében Schäffer Márton, Hatzinger Sándor fogházigazgató, valamint a református és a zsidó hitközségek vezetői.³⁴ Este a Tisza Szállóban bankettet rendeztek a tiszteletére, amelyen Lázár György helyettes polgármester köszöntötte.³⁵ Ivánkovits a város és a haza szeretetére, valamint a szegedi felekezeti béke megővésére buzdította megjelenteket.³⁶ Rókusi híveitől december 31-én délután búcsúzott el: „Ivánkovits János, az újonnan kinevezett miniszteri osztálytanácsos holnap du. 5 órakor fog híveitől a rókusi templomban elbúcsúzni.”³⁷

1891 októberében az uralkodó a neves egyházi szónok és író Vaszary Kolos pannonhalmi főapátot nevezte ki esztergomi érsekké, Magyarország hercegprímásává (méltóságát 1912-es visszavonulásáig töltötte be). Vaszary politikájában – akárcsak Ivánkovits – kompromisszumot keresett a vallásos, konzervatív magyar főpapság, arisztokrácia és a liberális kormányzat között. Az új főpapot Szeged közgyűlése levélben üdvözölte, amelyre az érsek szívélyes hangnemben válaszolt. „Ezen nemes rokonérzelemben látom én zálogát annak, hogy apostoli királyunk intézkedése, mely az egyszerű szerzetest szemelék ki a haza első főpapi székére, honfitársaimra megnyugtatólag hatott, s ugyancsak ebben hiszem és remélem, hogy feltalálhatom az elégséges alapot arra nézve, hogy jövő állásomból folyó egyházi és hazafiúi munkálkodásom közegett a békére s hazánk működésére irányzott komoly törekvéseimben is részükre hasonló rokonszenvvel fogok találkozni.”³⁸

Ivánkovits plébánosi állásáról 1893. február 12-én mondott le. Szeged város vezetőségének címzett levelében így írt: „Ő csász[ári]. és ap[ostoli]. kir[ályi]. Felsőge által a m[agyar]. kir[ályi]. vallás- és közoktatásügyi minisztériumba osztálytanácsossá neveztetvén ki, szab[ad]. kir[ályi]. Szeged város kegyuraságához tartozó szeged-rókusi

egyházi javadalmamról ezennel lemondok és felkérem a Tekintetes Tanácsot, méltóztassék a nevezett javadalom betöltésére úgy intézkedni, hogy a f[olyó]. évi május hó 1-én a törvényes formák és követelmények megtartása mellett átadhassam.

Ez által alkalmat veszek arra is, hogy a Tek[intetes]. Tanácsnak nem évülő hálámat fejezzem ki azon folytonos jóindulatáért, mellyet csekélységem iránt tanúsítani kegyeskedett, és egyszersmind kérem: hozza tudomására városunk tekintetes köztörvényhatósági bizottságának köszönetemet azon bizalomért, mellyel annak idején engem ezen egyházi javadalomra megválasztani kegyeskedett. Az isteni Gondviselés elszólít ugyan az általam szerény tehetséggel, de mindenkor lelkesedéssel és szeretettel betöltött munkakörtől, de azért a távolban is változatlan hűséggel fogok szülővárosom javára munkálni, ahol és amikor csak erre alkalmam leend. Addig pedig kérem Istent, árássa áldásának bőségét a mi szeretett városunkra és annak minden lakosára.”³⁹

Szeged közgyűlése a város pénzén számára, apáttá való kinevezésekor készítettett főpapi jelvényeket „mint szülővárosa ajándékát örök emlékül” ajánlotta föl. „Ivánkovits János rókusi apátplébános úrnak miniszteri osztálytanácsossá történt kineveztetése folytán a szeged-rókusi plébánia javadalomról történt lemondást a közgyűlés tudomásul veszi, egyben elhatározza, hogy városunk jeles fia kitüntetése alkalmából a törvényhatóság részéről üdvözlöztessék, s a város közügyei körül eddig tanúsított munkásságáért köszönet nyilváníttassék. Végül még a közgyűlés a város tanácsának helyesléssel fogadott 4867/1893. számú javaslatához képest nevezett részére apáttá történt kineveztetése alkalmából a városi pénztár terhére beszerzett apáti díszjelvényt, mint szülővárosa ajándékát örök emlékül, ezennel felajánlja.”⁴⁰

JEGYZETEK

¹ MIKLÓS PÉTER: *Város, egyház, társadalom. Tanulmányok a szegedi katolicizmus történetéről.* Szeged, 2004. 221–253.

² *Schematismus cleri dioecesis Csanádiensis pro anno Domini* (a továbbiakban: Schem. Csan.) 1896. 204. és 268.

³ *Szegedi Napló* (a továbbiakban: SZN), 1896. nov. 26.

⁴ *Szegedi Híradó* (a továbbiakban: SZH), 1896. nov. 20. és nov. 25.

⁵ SZH, 1896. nov. 26.

⁶ A román Demetriu Radu püspök politikai nézeteiben szélsőségesen nacionalista irányt képviselt. Az 1918. december 1-jén tartott gyulafehérvári nemzeti gyűlésen ő kezdeményezte Erdély Romániához csatolását.

⁷ SZN, 1896. dec. 8. és PIRIGYI ISTVÁN: *A magyarországi görög katolikusok története.* 2. köt. Nyíregyháza, 1990. 48–49. és 52–53.

⁸ JÁSZAI GÉZA: *A szegedi Szent Rókusához címzett r. kath. plébánia 100 éves története.* Szeged, 1905. 355.

⁹ SZN, 1910. ápr. 2.

¹⁰ SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái.* 5. köt. Budapest., 1897. 220–222.

¹¹ SZH, 1887. jún. 5.

¹² Uo.

¹³ SZH, 1887. jún. 7.

¹⁴ SZH, 1887. jún. 11. és jún. 15.

¹⁵ SZH, 1887. jún. 14.

¹⁶ Az I. kerület, Fölsőváros és Palánk képviselőjévé a szintén szabadelvű Tisza Lajost választották. SZN, 1887. jún. 18.

¹⁷ TÓTH EDE: Szeged város népképviselői az országgyűlésben 1860–1918. In Blázovich László (szerk.): *Tanulmányok Csongrád megye történetéből.* 8. köt. Szeged, 1984. (a továbbiakban: Tóth 1984) 161–166.

¹⁸ PÉTER LÁSZLÓ: A mi Herman Ottónk. In Uő: *Szóregi délutánok.* Budapest., 1994. 264–281.

¹⁹ Uo. 269.

²⁰ SZH, 1887. jún. 18.

²¹ Tóth 1984. 201–202. és 225–226.

²² *Az 1887. évi szeptember hó 26-ra hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója.* 12. köt. Hiteles kiadás. Bp., 1889. 7–10.

²³ *A Pallas nagy lexikona.* 9. köt. Budapest., 1895. 758.

²⁴ TÓTH EDE: A politikai útkeresés a modernizálódó városban 1879–1890. In Gaál Endre (szerk.): *Szeged története.* 3. köt. Szeged, 1991. 716–717.

²⁵ SZÁVAY GYULA: *A magyar kamarai intézmény és a budapesti kamara története 1850–1925.* Budapest, 1927.

²⁶ TONELLI SÁNDOR: *A szegedi kereskedelmi és iparkamara ötven éves története 1890–1940.* Szeged, 1940. 18–21.

²⁷ BÁTAYAI JENŐ: *Kamaracentenárium.* Szeged, 1990–91. 12–13. sz. 73–77.

²⁸ SZN, 1889. jan. 29.

²⁹ SZN, 1892. jan. 29.

³⁰ Schem. Csan. 1894. 63.

³¹ SZN, 1892. dec. 10.

³² SZN, 1892. dec. 15.

³³ SZH, 1892. dec. 4.

³⁴ SZN, 1892. dec. 16.

³⁵ KULINYI ZSIGMOND: *Szeged új kora.* Szeged, 1901. 340.

³⁶ SZH, 1892. dec. 16.

³⁷ SZH, 1892. dec. 30.

³⁸ Csongrád Megyei Levéltár. *Szeged város törvényhatósági bizottságának közgyűlési jegyzőkönyvei.* (a továbbiakban: CSML KJ) 22. köt. 1892. jan. 13.

³⁹ CSML KJ 22. köt. 1893. márc. 22.

⁴⁰ CSML KJ 22. köt. 1893. márc. 22.